

Saimaan ammattikorkeakoulu
Liiketalous Lappeenranta
Tradenomin koulutusohjelma
Yritysten ja taloushallinnon juridiikka

Johanna Neuvonen

Harmaan talouden torjunta rakennusosalalla

Opinnäytetyö 2012

Tiivistelmä

Johanna Neuvonen

Harmaan talouden torjunta rakennusalaalla, 32 sivua

Saimaan ammattikorkeakoulu

Liiketalous Lappeenranta

Tradenomin koulutusohjelma

Yritysten ja taloushallinnon juridiikka

Opinnäytetyö 2012

Ohjaaja: lehtori Raili Toikka Saimaan ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyön aihe sai alkunsa mielenkiintoisesta talousrikostorjunnan kurssista kolmantena opiskeluvuonna. Kurssi herätti paljon ajatuksia, ja halusin saada lisää tietoa harmaan talouden torjunnasta. Opinnäytetyössä esitellään harmaan talouden ilmenemismuotoja rakennusalaalla, sekä sen torjunnassa käytettäviä keinoja.

Tutkimusmenetelmänä on tässä työssä käytetty kvalitatiivista tutkimusta. Työ toteutettiin keräämällä aineistoa aiheeseen liittyvistä viranomaisraporteista, tutkimuksista, lehtiartikkeleista ja oikeustapauksista. Myös lainsäädäntöä käytettiin aineistona.

Koska erityisesti rakennusalaalla on kautta aikojen harjoitettu harmaata taloutta enemmän kuin muilla liiketoiminnan aloilla, oli aiheen rajaaminen helppoa. Työn edetessä materiaalin runsaus tosin yllätti, ja työ lähtikin monta kertaa rönkyilemään liian laajalle.

Asiasanat: harmaa talous, rakennusala

Abstract

Johanna Neuvonen

Prevention of the Grey Economy in Finnish Construction Industry, 32 pages

Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta

Faculty of Business Administration

Degree Programme in Business Administration

Specialization in Corporate and Financial Law

Bachelor's Thesis 2012

Instructor: Mrs. Raili Toikka, Senior Lecturer

The purpose of this thesis was to provide information about the prevention of the grey economy in the Finnish construction industry. The title of the study came from an interesting study course about white-collar crimes. This thesis examines how the grey economy manifests itself in the Finnish construction industry, and which are the best ways to prevent it.

This thesis was executed as a qualitative research. The information was gathered from literature, newspapers and reports from the Finnish Tax Administration, the Police and the other authorities.

The result of the study show that although the legislator is trying to improve the legislation all the time, it is very hard to change the ethical standards and old habits in the construction industry. Based on the findings it seems that the police and all the other law officers do not have enough resources to properly fight against the grey economy in Finland.

Keywords: grey economy, construction industry

Sisältö

1 Johdanto	5
1.1 Työn tausta.....	5
1.2 Tutkimusongelma ja työn rajaukset	5
1.3 Tutkimusmenetelmä	6
2 Harmaan talouden määritelmä.....	6
3 Harmaa talous rakennusosalalla.....	7
3.1 Arvonlisäveron laiminlyönnit	7
3.2 Kuittikauppa.....	7
3.2.1 Kuittikaupan kulku	8
3.2.2 Esimerkkejä kuittikaupasta	9
3.3 Työsidonnainen harmaa talous	10
3.4 Ulkomainen työvoima ja ulkomainen aliurakointi	11
3.4.1 Laillinen ulkomainen työvoima.....	11
3.4.2 Laiton ulkomainen työvoima	11
4 Harmaan talouden torjuntakeinoja	12
4.1 Käännetty arvonlisäverojärjestelmä.....	13
4.2 Viranomaistarkastukset	14
4.2.1 Tilaajavastuutiimi	14
4.2.2 Veroviranomainen	15
4.2.3 Eläketurvakeskus	17
4.3 Tilaajavastuulaki.....	17
4.4 Työntekijän verotunniste.....	21
4.5 Rikosseuraamukset	22
4.5.1 Liiketoimintakiello	22
4.5.2 Rikosprosessi	23
4.6 Harmaan talouden selvitysyksikkö	24
5 Ehdotuksia toimenpiteiksi harmaan talouden torjuntaan	25
5.1 Tilaajavastuulain uudistaminen	26
5.1.2 Korotettu laiminlyöntimaksu.....	27
6 Omaa pohdintaa	28
Lähteet.....	32

1 Johdanto

1.1 Työn tausta

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan harmaan talouden torjuntakeinoja rakennus­alalla. Tarkoituksena on esitellä harmaata taloutta ilmiönä sekä sen torjun­nan ongelmia. Valitsin tutkimuksen kohteeksi rakennusalan, koska kotimaan toimialoista harmaan talouden suurimmat ongelmat liittyvät juuri siihen, ja viime vuosina harmaan talouden torjunta on tullut viranomaisten kampanjoinnin ansiosta yhä näkyvämmäksi.

Harmaata taloutta esiintyy erityisen paljon juuri rakennus­alalla, koska pitkien aliurakointiketjujen takia väärinkäytökset jäävät helpommin huomaamatta. Pää­rakennuttaja ei saata tietää lainkaan, ketä urakointiketjun häntäpäässä työskentelee, ja ovatko he hoitaneet lakisääteiset velvoitteensa. Rakennus­alalla vallitsee erittäin kova kilpailu, ja yrittäjien on pakko karsia kustannuksia menestyäkseen tarjouskilpailuissa. Epärehelliset alalle tulevat kertakäyttöyritykset vääristävät kilpailua, ja rehellisten yrittäjien on yhä vaikeampaa saada urakoita kohtuulliseen hintaan.

Vääristynyt kilpailutilanne ja ulkomaisen halpatyövoiman käyttö laskevat koko rakennusalan arvostusta ja vähentävät siten nuorten kiinnostusta hakeutua alan koulutukseen. Tästä seuraa puute ammattitaitoisesta työvoimasta ja tarve käyttää yhä enemmän ulkomaista ja epäpätevää henkilöstöä. Rakentamisen laatu kärsii, ja sen myötä virheiden korjaamiseen on käytettävä yhä enemmän rahaa. Harmaan talouden torjunnan tehostaminen on siten tärkeää sekä yhteiskunnan, yritysten että yksilön kannalta.

1.2 Tutkimusongelma ja työn rajaukset

Tutkimusongelmana on selvittää, mitä harmaa talous ilmiönä tarkoittaa, miten se ilmenee rakennus­alalla ja mitä harmaan talouden torjuntakeinoja on käytössä, sekä miten torjuntakeinot toimivat rakennus­alalla. Myös harmaan talouden torjunnan tulevaisuuden näkymät ja uusien torjuntakeinojen kehittäminen ovat tutkimuksen kohteena.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä toimi kvalitatiivinen tutkimus. Olen etsinyt tietoa Verohallinnon, Harmaan talouden torjuntayksikön ja Valtionvarainministeriön julkaisuista ja raporteista, eri toimijoiden nettisivuilta sekä sanoma- ja ammattilehdistä. Myös lainsäädäntöä on käytetty tutkimuksessa.

2 Harmaan talouden määritelmä

Harmaalla taloudella tarkoitetaan sellaista yritystoimintaa, joka on sinänsä laillista, mutta toiminta halutaan salata viranomaisilta tai sen laajuus ilmoitetaan tarkoituksellisesti väärin, koska halutaan välttää tuloverojen, arvonnäisäveron tai muiden verojen maksua, laiminlyödään sosiaalivakuuttaminen, ei haluta maksaa työehtosopimusten mukaisia palkkoja eikä noudattaa työaikaa tai työturvallisuutta ja työterveyshuoltoa koskevia säännöksiä (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Harmaan talouden selvitysyksikköä koskevaan lakiin (1207/2010) on otettu ensimmäistä kertaa harmaan talouden määritelmä tarkentamaan selvitysyksikön toimivaltuuksia ja tiedonsaantioikeuksia. Laissa harmaalla taloudella tarkoitetaan *organisaation sellaista toimintaa, josta aiheutuvia lakisääteisiä velvoitteita laiminlyödään verojen, lakisääteisten eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksujen taikka tullin perimien maksujen suorittamisen välttämiseksi tai perusteettoman palautuksen saamiseksi*. (L 21.12.2010/1207, 2§.)

Vaikka harmaa talous yleisesti käsitetään laajana ilmiönä, johon liittyy myös yksityishenkilön veronkierto ja pimeän työvoiman käyttö vaikkapa kodin korjausrakentamisessa, on selvitysyksikköä koskevassa laissa harmaa talous määritelty koskemaan vain yritystoimintaa ja siihen liittyvää harmaata taloutta.

Kansantaloudessa harmaalla taloudella tarkoitetaan tuotannollista toimintaa, joka ei ole mukana kansantalouden tilinpidossa ja jää pois bruttokansantuotelaskelmista. Fiskaalisella harmaalla taloudella taas tarkoitetaan perinteisen määritelmän mukaan sinänsä laillista taloudellista toimintaa, joka tapahtuu viranomaisilta salassa tai jonka tulo salataan siitä menevien verojen ja maksujen välttämiseksi. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Harmaa talous on eri asia kuin laitton talous. Laittomalla taloudella tarkoitetaan rikollisella toiminnalla tavoiteltavaa taloudellista hyötyä, joka on jo lähtökohdil-

taan laitonta. Tällaista on esimerkiksi huumekauppa tai dopingaineiden kauppaaminen. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

3 Harmaa talous rakennusalalla

Yritysten harmaan talouden perusmuotona rakennusalalla on pitkien aliurakointiketjujen puitteissa mahdollistuva tulojen pimittäminen sekä pimeiden palkkojen maksaminen kuittikaupan avulla. Pimeiden palkkojen maksaminen on helppoa alalla, johon tullaan ehkä vain lyhyeksi ajaksi, kuten vaikkapa jonkun urakan loppuun saattamiseksi. Myös elinkaareltaan lyhyiden kertakäyttöyritysten käyttö on osa harmaan talouden toimintaa. (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 24.)

3.1 Arvonlisäveron laiminlyönnit

Vuonna 2008 rakennusalan yritykset ilmoittivat verohallinnon mukaan valvontailmoituksilla maksettavaa arvonlisäveroa noin 1977 miljoonaa euroa. Todelliset maksut olivat kuitenkin vain runsaat 1817 miljoonaa euroa, eli kahdeksan prosenttia pienemmät kuin ilmoitetut verot. Summa vastaa 22 prosentin verokannalla laskettuna vajaan 480 miljoonan euron salattua liikevaihtoa. Ilmoitettujen ja maksettujen verojen suhteellinen prosentuaalinen erotus kasvaa siirryttäessä suurista yrityksistä pieniin yrityksiin. (Hirvonen ym. 2010, .)

Verohallinnon asiantuntijoiden mukaan huomattava osa veroista jää maksamatta, eikä niitä ole aiottukaan maksaa. Arvonlisäveroilmoitukset kyllä tehdään, koska halutaan välttyä suoranaisten veropetoksen tekemiseltä. Toimintaa pyöritetään usein lyhytaikaisten ja kertakäyttöyritysten avulla. Siinä vaiheessa kun viranomaiset ennättävät resurssien rajallisuuden vuoksi puuttua tilanteeseen, on yritys saattanut toimia jo puoli vuotta hoitamatta velvoitteitaan ja maksamatta verojaan. (Lith. 2010.)

3.2 Kuittikauppa

Yrityksen maksukyvyttömyys ja verojen maksamatta jättäminen eivät ole sinänsä rikollista toimintaa, mutta rakennusalalla se herättää epäilyjä harmaan talouden harjoittamisesta kuittikaupan muodossa. Epärehellinen yritys voi hankkia kuittikauppaa tekeviltä rekisteröidyiltä yrityksiltä tekaistuja kuitteja, joilla se voi

peittää vaikkapa maksamiaan pimeitä palkkoja. Kuittikauppaa käyvillä yrityksillä on erilaisia toimintamalleja, joiden mukaan ne joko jättävät tekemättä ilmoitukset veroviranomaisille tai ilmoittavat kuittien mukaiset korvaukset liikevaihtonaan, mutta jättävät verot maksamatta, tai ilmoittavat vain osan niille muodollisesti maksetuista korvauksista, jolloin maksuunpanot ja verojäämät jäävät pienemmiksi. Ne saattavat myös antaa ei-toimintaa –ilmoituksia, jolloin paljastuminen riippuu verovalvonnan tehokkuudesta ja satunnaistekijöistä. (Lith. 2010.)

Poliisin talousrikostutkinnan ja talousrikossyyttäjien työ koostuu merkittäviltä osin rakennusalan talousrikoksista. Syyttäjälaitos on arvioinut, että pelkästään rakennusalan kuittikauppajuttujen vieminen rikosprosessiin työllistää merkittävältä osin Suomen talousrikossyyttäjät. Poliisin talousrikostutkinnan osalta on arvioitu kuittikauppaan liittyvien verorikosten vievän arviolta puolet poliisin tutkintavoimavaroista.

Rakennusalan talousrikokset ovat suuri ja resursseja kuluttava haaste myös tuomioistuinlaitokselle ja verohallinnolle. Koko käsittelyprosessi on tällä hetkellä ylityöllistetty rakennusalan talousrikosten takia ja juttujen läpivirtaus on heikkenemässä. Tämä näkyy käsittelyaikojen pitkittymisenä. (HE 41/2010.)

Kuittikauppaa käyvät rikolliset ja epärehelliset yrittäjät hyötyvät pitkistä aliurakointiketjuista, joissa iso rakennusliike saa urakan rakennettavakseen ja suurin osa töistä jaetaan pienemmille yrityksille eli aliurakoitsijoille. Aliurakoitsijoilla on edelleen omat aliurakoitsijansa ja niillä omat aliurakoitsijansa. Mitä pidemmälle urakkaketjussa mennään, sitä todennäköisemmäksi verojen kiertäminen, pimeää työvoima ja siihen liittyvä kuittikauppa käy. (Rakennusteollisuus 2007.)

3.2.1 Kuittikaupan kulku

Pimeää työvoimaa käyttävä aliurakoitsija ei maksa työntekijöidensä vakuutuksia ja muita sosiaalimaksuja. Työntekijät, rakennusmiehet, taas eivät maksa veroja. Yritys on kuitenkin laillinen ja se tarvitsee kirjanpitoonsa jonkin selityksen pimeänä maksetuille palkoille. Siksi se ostaa tekaistuja kuitteja niitä myyvältä yritykseltä. Kuitteja ei voi tehdä itse, sillä se näkyisi liian helposti kirjanpidossa.

Tekaistut kuitit myyvällä yrityksellä on yleensä laillistakin toimintaa. Yleensä sekin on rakennusliike, jolla on palveluksessaan muutamia työntekijöitä. Kuitit kirjoitetaan esimerkiksi olemattomista rakennustarvikkeista tai työstä, jota ei ole tehty. Kuittikauppaaja saa kaksinkertaiset voitot, kun se pyytää verottajalta arvonlisäveron palautuksia ”myydyistä” tavaroista.

Kuittikauppaa pyörittävä ringi omistaa pääyrityksen lisäksi myös useita muita yrityksiä, joiden nimiin kuitteja kirjoitetaan. Ne ovat yleensä olemassa vain lyhyen aikaa, alle vuoden. Sen jälkeen ne myydään eteenpäin bulvaaneille eli haamuostajille, ja tilalle perustetaan uusia yrityksiä.

Ostaja maksaa kuitista joitain prosentteja siihen kirjoitetusta summasta, yleensä korkeintaan kymmenesosan. Rahat maksetaan yleensä niin sanotun rahannostoyrityksen tilille. Tällaisella rahannostoyrityksellä ei yleensä ole mitään toimintaa, ja se voi olla ulkomaillakin. Sen tilit tyhjennetään automaattinostoilla tai suoraan konttorissa. Myös rahannostoyritykset ovat yleensä lyhytikäisiä jälkien peittelemiseksi.

Kuittikaupan takana on yhä useammin järjestäytynyttä rikollisuutta. Voitot ovat suuret ja riskit paljon pienemmät kuin vaikkapa huumekaupassa. Koska ehdottomia vankeustuomioita ei veropetoksesta juuri saa, samat tekijät voivat kiinnijäämisen jälkeen jatkaa toimintaa uuden, puhtaan yrityksen nimissä. (Rakennusteollisuus 2007.)

3.2.2 Esimerkkejä kuittikaupasta

Sanomalehti Uusi Suomi uutisoi toukokuussa 2009 Suomen laajimmasta kuittikaupasta, johon osallistuneista 44 henkilöä sai vankeutta, ja verottajalle maksettava korvaussumma rikoksilla aiheutetuista vahingoista nousi 5,6 miljoonaan euroon. (Uusi Suomi 2009.)

Niin sanotussa Anton-kuittikauppajutussa oli kyse perusteettomien laskujen laatimisesta palkkiota vastaan sellaisista työsuorituksista tai aliurakoinneista, jotka eivät vastanneet todellisuutta. Uusi Suomen mukaan perusteettomien kuittien avulla oli peitelty pimeää palkanmaksua ja pyritty pienentämään arvonlisäveroa.

Helsingin käräjäoikeus katsoi tuomittujen syyllistyneen muun muassa törkeisiin ja tavallisiin vero- ja kirjanpitorikoksiin. (Uusi Suomi 2009.)

Oikeus katsoi, että osaksi kyse oli myös järjestäytyneestä rikollisuudesta, koska taloudellisen edun tavoittelu oli ollut toiminnan määräävänä tekijänä, kyseessä olivat vakavat rikokset, ja ryhmän jäsenillä oli ollut omat erikoistehtävänsä rikosten toteuttamiseksi. Rikokset tapahtuivat vuosina 2003 – 2006, jolloin syytettynä olleiden liikemiesten omistamien yritysten oli kerrottu saaneen urakoita esimerkiksi Helsingin vankilassa, Oikeustalolla ja Upinniemiessä. (Uusi Suomi 2009.)

Sanomalehti Lapin Kansassa uutisoitiin marraskuussa 2011 Kemi-Tornion käräjäoikeuden langettamista ehdottomista vankeustuomioista niin sanotussa Perämeren kuittikauppajutussa. (Lapin Kansa 2011.)

Lounais-Lapissa toimineet rakennusalan yritykset välttivät omistajiensa ja kirjanpitäjiensä avustuksella noin kahden miljoonan euron verot tekaistuja kuitteja käyttäen. Tekaistuja kuitteja alihankintalaskuista oli liitetty yhtiöiden kirjanpitoon lähes neljän miljoonan euron edestä. Käteisellä maksettuja pimeitä palkkoja oli peitelty kuittikaupan avulla lähes puolen miljoonan euron arvosta. Veroja näillä rikoksilla oli vältetty maksamasta yli 1,5 miljoonaa euroa. (Lapin Kansa 2011.)

Kuittikauppaa käyneet yhtiöt olivat tehneet aliurakoita muun muassa Olkiluodon ydinvoimalan työmaalla. Syytettyjä oli kaikkiaan 15, joista neljä sai ehdottoman vankeustuomion törkeistä veropetoksista ja kirjanpitorikoksista. Pisimmän ehdottoman rangaistuksen, kolme vuotta ja kahdeksan kuukautta vankeutta, sai suomalainen mieshenkilö, joka omisti kaksi kuittikauppaan osallistuneista yrityksistä. Tämän lisäksi kyseinen henkilö tuomittiin liiketoimintakieltoon kuudeksi vuodeksi. Kuittikauppa ajoittui vuosille 2002 - 2006. (Lapin Kansa 2011.)

3.3 Työsidonnainen harmaa talous

Pienimuotoinen kuutamourakointi on ollut yleisesti hyväksytty tapa yksityishenkilöiden uudisrakentamisessa ja korjauksessa. Yksityishenkilöt eivät ole toiminnastaan kirjanpito- ja arvonlisäverovelvollisia, joten harmaan talouden harjoittaminen niissä puitteissa on helppoa.

Talonrakennusalan kotimaisten työntekijöiden laskennallinen piilotalouden arvo eli salatut työtulot olivat 360 miljoonaa euroa vuonna 2008. Tämä muodosti runsaat neljä prosenttia talonrakennusalan tuotannosta. Kotimaiseen työvoimaan liittyvien pimeiden palkkojen määrä oli tuolloin vähenemässä, mikä luultavasti johtui rakentamisen hyvistä suhdannenäkymistä ja siitä, että alihankintatyöt alkoivat siirtyä entistä enemmän ulkomailta käsin toimiville urakoitsijoille. (Hirvonen ym. 2010, 84 - 85.)

3.4 Ulkomainen työvoima ja ulkomainen aliurakointi

Ulkomainen työvoima tulee Suomeen joko laillisesti tai pimeästi alihankintayritysten tai vuokratyövoimayritysten kautta. Maamme lähialueilta ja muualta uusista EU-maista kotoisin olevat ulkomaiset työntekijät ovat olleet rakennusurakoitsijoiden näkökulmasta katsottuna ammattitaitoista, edullista ja joustavaa työvoimaa, jonka määrää on helppo säädellä rakentamiselle tyypillisten suhdannevaihtelujen tahdissa. (Hirvonen ym. 2010, 92.)

3.4.1 Laillinen ulkomainen työvoima

Ulkomaalaisen verovelvollisuuden laji Suomessa riippuu työsuhteen pituudesta sekä siitä, onko työnantaja rekisteröity Suomessa vai ei. Työsuhteen kestäessä alle kuusi kuukautta on työntekijä rajoitetusti verovelvollinen, jos työnantaja on rekisteröity Suomessa. Jos taas työnantajana on ulkomainen yritys, eikä sillä ole kiinteää toimipaikkaa Suomessa, ei veroja tarvitse maksaa Suomeen.

Poikkeuksena ovat vuokratyöntekijät, jotka tulevat Pohjoismaista, Baltian maista, Moldovasta, Georgiasta tai maista, joiden kanssa Suomella ei ole verosopimusta. Tällaisen vuokratyöntekijän palkkatuloa verotetaan Suomessa. Henkilön tulee itse huolehtia verotuksen toteutumisesta hakemalla ennakkojen määräämistä ennakkoverohakemuksella. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2009.)

3.4.2 Laiton ulkomainen työvoima

Verohallinto on vuonna 2009 tehnyt tilaston, jonka perusteella voidaan arvioida, että ainakin 15 000 ulkomaalaisen rakennustyöläisen työpanos jää Suomessa joko laillisesti tai laittomasti verotuksen ulkopuolelle. Verotuksen ulkopuolelle

jäävät myös täällä ilman kiinteää toimipaikkaa toimivien aliurakoitsijoiden tulot. (Hirvonen ym. 2010, 97.)

Käytännössä suomalaisten työnantajien palveluksessa olevilla ulkomaisilla työntekijöillä esiintyneet erityisongelmat ovat keskittyneet työehtoihin, vähimmäispalkkoihin ja työturvallisuuskysymyksiin. Näissä on voitu käyttää hyväksi ulkomaalaisen tietämättömyyttä Suomen lainsäädännöstä ja työehdoista tai hänen työnantajaan nähden alistettua asemaansa erityisesti niissä tapauksissa, joissa hän on tullut maahan tai työskentelee täällä luvatta. (Hirvonen ym. 2010, 98.)

Aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueen ulkomaalaisen työvoiman valvontaa suorittavien tarkastajien mukaan rakennusalan suurimmat ulkomaisiin työntekijöihin kohdistuvat puutteet ovat olleet työaikakirjanpidon puuttuminen, urakkapalkkaa maksettaessa tehtyjen työtuntien epäselvyys sekä viikkoleposäännösten noudattamatta jättäminen. Yli- ja sunnuntaitöitä on jätetty kirjaamatta, eikä niistä ole maksettu asianmukaisia korvauksia. (Harmaan talouden selvitelysraportti 2011c.)

Viranomaisten mukaan osa Suomessa rakennustoimintaa ja työvoiman vuokrausta harjoittavista ulkomaalaisista yrityksistä onkin tosiasiallisesti ainakin osittain suomalaisomistuksessa. Taustalla voi olla liiketoimintakiellon saaneita yrittäjiä, jotka ovat yhdessä virolaisten liikekumppaniensa kanssa perustaneet Viroon yrityksiä, jotka sitten toimivat Suomen markkinoilla. Joissakin tapauksissa yritys rekisteröidään ulkomaille, kun halutaan häivyttää yritysten todellinen omistajuus esimerkiksi Suomessa tapahtuneen konkurssin tai ulosottovelkojen takia. (Lith. 2010.)

4 Harmaan talouden torjuntakeinoja

Harmaan talouden torjunta on ollut polttava puheenaihe jo 1990-luvulta lähtien. Siihen on panostettu yhteiskunnan toimesta paljon, ja uusia lakeja on säädetty sitä mukaa kun erilaisia harmaan talouden harjoittamistapoja on tullut ilmi. Resurssipula on suuri este harmaan talouden torjunnan onnistumisessa, kun poliisin määrärahoja vähennetään jatkuvasti valtiontalouden säästöjen nimissä.

Kunnollinen sijoittaminen harmaan talouden torjuntaan toisi kylläkin rahat takaisin moninkertaisesti.

4.1 Käännetty arvonlisäverojärjestelmä

Laki rakentamispalvelujen käännetystä arvonlisäverosta tuli voimaan 1.4.2011. Lain tavoitteena on pienentää aliurakoitsijoiden epärehellisyydestä johtuvaa arvonlisäveromenetystä sekä parantaa rehellisten verovelvollisten asemaa kilpailutilanteessa.

Lain tarkoituksena on ehkäistä sellaista veronkiertoa aliurakointiketjussa, jossa ostaja vähentää arvonlisäveron, mutta myyjä jättää sen maksamatta valtiolle. (HE 41/2010). Käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan niissä tapauksissa, kun myyjä myy rakentamispalvelua. Tällöin palvelun ostajana on yritys, joka myy vakituisesti rakentamispalveluja, eli on siis rakennusalan yritys. Arvonlisäverolain mukaan rakentamispalvelua ovat kiinteistöön kohdistuvat rakennus- ja korjaustyöt sekä työn yhteydessä asennettujen tavaroiden luovuttaminen. (HE 41/2010 vp. 2010.)

Muussa arvonlisäverollisessa liiketoiminnassa verovelvollisena on yleensä palvelun myyjä. Käännetty arvonlisäverovelvollisuus tarkoittaa sitä, että rakentamispalvelun myynnissä verovelvollinen onkin ostaja. Menettely on yksinkertaista, mutta ostajan ja myyjän on tiedettävä, milloin sitä sovelletaan.

Suomessa rakennusalan käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta on sovellettava aina, kun ostettu palvelu on rakentamispalvelua tai työvoiman vuokrausta rakentamispalvelua varten ja ostaja on elinkeinonharjoittaja, joka toiminnassaan muutoin kuin satunnaisesti myy rakentamispalvelua tai vuokraa työvoimaa rakentamispalvelua varten.

Lain mukaan rakentamispalvelujen käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta sovelletaan sellaisiin kiinteistöön kohdistuviin palveluihin, jotka liittyvät

- maapohja- ja perustustöihin
- rakennustyöhön
- rakennusasennukseen
- rakennuksen viimeistelyyn

- rakennuskoneiden vuokraukseen, kun samalla vuokrataan kone ja sen käyttäjä
- rakennussiivoukseen
- työvoiman vuokraukseen rakentamispalvelua varten.

(Verohallinto 2011a.)

Käännetystä arvonlisäverosta on esitetty paljon kritiikkiä, ja sen on sanottu lisäävän rehellisten yrittäjien kustannuksia. Lisäksi Rakennusteollisuus RT:n mielestä käännetty arvonlisävero ei poista rakennusalan pahinta ongelmaa eli harmaan työvoiman käyttöä. (Rakennusteollisuus 2009a.)

Suomen Yrittäjien keväällä teettämän barometrin mukaan käännetyn arvonlisäverotuksen piirissä olevista pk-yrityksistä suuri enemmistö suhtautuu epäilevästi järjestelmän tehoon torjua harmaata taloutta. Ekonomisti Petri Malinen Suomen Yrittäjistä toteaa, että barometrin mukaan käännetty arvonlisävero on tarkoittanut lähinnä vain lisätyötä sen piirissä oleville yrityksille. Peräti 59 prosenttia rakennusyrityksistä katsoo, ettei muutos ole vähentänyt harmaata taloutta. (Suomen Yrittäjät 2012.)

4.2 Viranomaistarkastukset

Viranomaistarkastuksia rakennusosalalla tekevät eri tahot, joilla jokaisella on omat tarkastuskohteensa.

4.2.1 Tilaajavastuutiimi

Tilaajavastuulain sekä ulkomaalaisen työvoiman valvonnasta koko Suomessa vastaa Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue. Lakia valvovat tilaajavastuutiimin tarkastajat on sijoitettu Helsinkiin, Turkuun, Tampereelle ja Ouluun.

Tilaajavastuutiimin tarkastuksilla valvotaan, onko tilaaja hankkinut ennen sopimuksen tekoa työvoiman vuokraajayrityksiä sekä alihankkijoita koskevat lakisääteiset selvitykset, kuten kaupparekisteriotteen, verotodistuksen, selvityksen merkinnästä ennakkoperintärekisteriin, työnantajarekisteriin ja arvonlisäverovelvollisten rekisteriin. Lisäksi vaaditaan todistus eläkevakuutuksen ottamisesta ja näiden maksujen suorittamisesta, sekä selvitys työhön sovellettavasta työehto-

sopimuksesta tai keskeisistä työehdoista. Tarkastuksella selvitetään myös, onko henkilöstön edustajien tiedonsaantioikeus toteutunut. Yksi vuoden 2012 tilaajavastuutiimin valvonnan painopistealueista on rakennusala. (Työsuojeluhallinto 2012.)

Vuonna 2010 tilaajavastuutarkastuksia tehtiin kaiken kaikkiaan 872, joista lähes kaikki tehtiin työpaikkatarkastuksina. Tarkastuksia tehtiin kaikkien työsuojelun vastuualueiden alueille. Tarkastukset jakautuivat aloittain siten, että kaikista tehdyistä tarkastuksista noin puolet oli rakennusosalalle kohdistuvia tarkastuksia. Tammikuussa 2011 loppuun saatetuissa tarkastusprosesseissa havaittiin 63 prosentissa joitakin puutteita. Ne tarkastukset, joissa on havaittu puutteita, johtavat aina yhden tai useamman toimintaohjeen antamiseen tilaajalle. Suurimmassa osassa näistä tapauksista tarkastuskohdetta on ohjeistettu hankkimaan selvitykset tulevaisuudessa ennen sopimuksen tekemistä sekä huolehtimaan siitä, että selvitykset eivät ole kolmea kuukautta vanhempia.

Tarkastettuja sopimuksia tarkastuskohteissa oli yhteensä 2541, ja jokaisessa tarkastuskohteessa käytiin läpi keskimäärin kolme alihankinta- tai vuokratyösopimusta. Kuulemisia selvitysvastuun laiminlyönnistä lähetettiin 130 tilaajalle, ja 51 tilaajalle on määrätty laiminlyöntimaksuja yhteensä 302 500 €. Laiminlyöntimaksuun johtaneissa tapauksissa puutteet koskivat yleisimmin verojen maksamista ja eläkevakuuttamista koskevia kohtia. Laiminlyöntimaksu on määrätty 19 tapauksessa sellaisesta sopimuksesta tai sopimuksista, jotka on tehty ulkomaisen alihankkijan tai vuokratyöyrityksen kanssa.

Väärennettyjä asiakirjoja havaittiin vuonna 2010 enemmän kuin aiempina vuosina. Aiempina vuosina havaittujen asiakirjojen määrä on vaihdellut n. 1 - 5 kappaleen välillä vuodessa, kun vuonna 2010 tehdyissä tarkastuksissa niitä havaittiin raportin kirjoittamishetkeen mennessä 18. Yhdessä näistä tarkastuksista havaittiin 6 väärennettyä asiakirjaa, muissa tapauksissa väärennöksiä on havaittu 1 - 2 kpl / tarkastus. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

4.2.2 Veroviranomainen

Veroviranomaisen osuus harmaan talouden torjunnasta on suuri. Harmaa talous on yksi verottajan tärkeimmistä verotarkastuskohteista. Vuonna 2010 har-

maan talouden kohteisiin käytettiin noin 30 prosenttia verotarkastusyksiköiden koko tarkastustyöajasta.

Veroviranomainen torjuu harmaata taloutta järjestämällä valtakunnallisia verovalvontahankkeita sekä valitsemalla verotarkastuksen kohteiksi sellaisia yrityksiä, joiden arvellaan harjoittavan harmaata taloutta. Valtakunnallisia valvontahankkeita kohdistetaan toimialoille, joilla harmaata taloutta tiedetään yleisesti esiintyvän. Erilaisilla hankkeilla myös kehitetään eri viranomaisten välistä yhteistyötä sekä reaaliaikaisia valvontamenetelmiä. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Muuttunut yrityskulttuuri on otettu huomioon myös verovalvonnassa. Verohallituksen verotarkastusyksikkö toteutti yhteistyössä muiden Verohallinnon yksiköiden kanssa yritysryppäiden valvontahankkeen vuosina 2006 - 2008. Hankkeen tavoitteena oli luoda verovalvontaan uusi, laajempi ja kokonaisvaltaisempi asiakasnäkökulma ja kehittää siihen soveltuvia verovalvontamalleja. Aiemmin verotarkastuksia on kohdistettu lähes pelkästään yksittäisiin yrityksiin tai henkilöihin, kun taas uuden mallin mukaisessa yritysryppästarkastuksessa kohdistetaan verovalvonta samaan aikaan kaikkiin samaan yritysryppääseen kuuluviin yrityksiin ja niiden lähipiirissä toimiviin henkilöihin. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011b.)

Yritysryppäitä käytetään yleisesti ammattimaisessa harmaan talouden harjoittamisessa, ja siihen liittyy usein laaja pimeän palkkatyövoiman käyttö. Yritysryppääseen kuuluu tyypillisesti useita saman omistajan tai omistajien yrityksiä. Nämä yritykset ovat niin sanottuja lyhyen elinkaaren omaavia yhtiöitä, joiden toiminta on tarkoitus lopettaa ja siirtyä sen jälkeen toimimaan uuden yrityksen nimissä. Verot, palkkojen ennakonpidätykset, sosiaaliturvamaksut ja muut lakisääteiset velvoitteet jätetään maksamatta ja toiminta siirtyy uuteen yhtiöön, kun laiminlyönnit paljastuvat. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011b.)

Verohallinnossa on toteutettu myös rakennusalan verovalvontahanke Raksa-08. Verohallinto on hankkeen puitteissa tehnyt rakennusyrityksiin 1370 verotarkastusta, joissa noin 35 prosentissa yrityksiä on löydetty harmaata taloutta, johon usein on liittynyt myös työeläkevakuuttamiseen liittyviä laiminlyöntejä. Eläketur-

vakeskus on mukana hankkeessa siltä osin, kun kyseessä on työeläkevakuuttamisvelvollisuudesta tiedottaminen ja työeläkevakuuttamisen laiminlyönteihin liittyvät kysymykset. (Eläketurvakeskus 2011.)

4.2.3 Eläketurvakeskus

Eläketurvakeskus hoitaa työeläkevakuuttamisen valvontaa. Tämä tapahtuu sekä oma-aloitteisesti laajojen rekisteritietoihin perustuvien massavertailujen perusteella että ulkoa tulevien tarkastuspyyntöjen ja muiden yksittäisten tapausten, kuten työntekijöiden tiedusteluiden kautta.

Eläketurvakeskus valvoo rakennusalaan myös uudella jälkikäteiseen rekisteriverailuun perustuvalla valvontasovelluksella. Tällä verrataan vuosi-ilmoituksessa annettuja vahvistettuja palkkatietoja työeläkejärjestelmälle ilmoitettuihin ansio-tietoihin. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011b.)

Eläketurvakeskus on ottanut työeläkevakuuttamisen valvonnassa käyttöön uusia valvontamuotoja, jotka ovat tuoneet esiin entistä enemmän työeläkevakuuttamisen laiminlyöntejä. Vuonna 2011 vakuuttamattomia työntekijöitä löydettiin noin 16 800 ja vakuuttamattomien palkkojen yhteissumma oli noin 140 miljoonaa euroa. (Pulkinen. 2012.)

4.3 Tilaajavastuulaki

Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (1233/2006) (Finlex) eli niin kutsuttu tilaajavastuulaki astui voimaan vuonna 2007. Laki velvoittaa työn tilaajan selvittämään, että hänen sopimus-kumppaninsa on hoitanut lainmukaiset velvoitteensa. Lailla pyritään harmaan talouden torjuntaan ja sen tarkoituksena on edistää yritysten välistä tasavertais-ta kilpailua sekä työehtojen noudattamista. Tilaajavastuulain noudattamista val-voo koko Suomessa Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastualue. (Työsuojeluhallinto 2012.)

Tilaajavastuulain lähtökohtana on, että tilaaja saa valita vapaasti sopimus-kumppaninsa, ja laki tarjoaa tilaajalle välineen sopimuskumppanin luotettavuuden selvittämiseksi. Tilaajavastuulaissa asetetaan sanktioita sopimuksen teke-miselle vain tietyissä laissa luetelluissa tilanteissa. Muutoin tilaaja voi tehdä so-

pimuksen sopimuskumppanin kanssa saatuaan lain mukaiset selvitykset. Tilaajavastuulaki säätelee ainoastaan sopimuksentekohetkeä, eikä se koske sopimuksen teon jälkeen mahdollisesti ilmeneviä laiminlyöntejä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

Tilaajavastuulain mukaan työn tilaajan täytyy pyytää ja sopimuskumppanin täytyy toimittaa tilaajalle seuraavat, enintään kolme kuukautta vanhat tiedot ja selvitykset:

- selvitys siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintälain mukaiseen ennakkoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisäverolain mukaiseen arvonlisäverovelvollisten rekisteriin*
- kaupparekisteriote*
- todistus verojen maksamisesta tai verovelkatodistus taikka selvitys siitä, että verovelkaa koskeva maksusuunnitelma on tehty*
- todistukset eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvitys siitä, että erääntyneitä eläkevakuutusmaksuja koskeva maksusopimus on tehty*
- selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai muista keskeisistä työehdoista. (L 22.12.2006/1233.)*

Mikäli työntekijän työnantaja tai alihankintasopimuksen osapuoli on ulkomainen yritys, on tilaajavastuulain mukaisia selvityksiä ja todistuksia vastaavat tiedot toimitettava sijoittumismaan lainsäädännön mukaisina rekisteriotteina tai vastaavalla todistuksella tai muulla yleisesti hyväksyttävällä tavalla. (Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011.)

Lain mukaan tilaajan ei kuitenkaan tarvitse pyytää selvityksiä, mikäli hänellä on perusteltu syy luottaa sopimuskumppanin lainmukaiseen toimintaan. Perusteltuna syynä pidetään sitä, että sopimusosapuolena on valtio, kunta, seurakunta, Kela tai julkinen osakeyhtiö, ja sopimusosapuolen toiminta on vakiintunut, sekä yhteistä sopimushistoriaa on takana vähintään kaksi vuotta. (Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011.)

Jos tilaaja tekee uuden sopimuksen saman sopimuspuolen kanssa ennen kuin on kulunut 12 kuukautta siitä, kun hän on sopimusta ensi kertaa tehtäessä täyttänyt selvitysvelvollisuutensa, tilaajalla ei ole uutta selvitysvelvollisuutta, ellei

hänellä ole syytä epäillä, että sopimuspuolen olosuhteissa on tapahtunut tarkistamista edellyttäviä muutoksia. (Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011.)

Tilaajavastuulakia ei sovelleta, jos vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää tai jos laissa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonlisäveroa on alle 7500 euroa. Näitä raja-arvoja laskettaessa työn katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos tilaajalle tehty työ tai aikaansaatu työtulos perustuu useisiin peräkkäisiin, keskeytymättöminä tai vain lyhyin keskeytyksin jatkuviin sopimuksiin. (Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011.)

Tilaajavastuulain noudattamista valvovat työsuojelupiirit, jotka voivat määrätä lakia rikkoneen tilaajan maksettavaksi 1600 – 16000 euron laiminlyöntimaksun. Tilaajavastuulain mukainen laiminlyöntimaksu voidaan määrätä kolmessa eri tilanteessa. Ensinnäkin tilaajalle voidaan määrätä laiminlyöntimaksu selvitysvollisuuden rikkomisesta. Laiminlyönti toteutuu esimerkiksi, jos tilaaja ei ole hankkinut yhtä tai useampaa selvitystä tai hänen hankkimansa selvitykset ovat kolmea kuukautta vanhempia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

Toiseksi tilaajalle määrätään laiminlyöntimaksu, jos hän tekee sopimuksen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies, hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja tai muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon. Liiketoimintakielto ilmenee muun muassa kaupparekisteriotteesta, jonka tilaaja on velvollinen hankkimaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

Kolmannessa tapauksessa laiminlyöntimaksu määrätään, jos tilaaja on tehnyt sopimuksen, vaikka hänen on täytynyt tietää, että sopimuksen toisella osapuolella ei ole tarkoitus täyttää lakisääteisiä velvoitteitaan. Tällöin tilaajan olisi pitänyt olosuhteista pystyä päättämään, että sopimuskumppanin kanssa ei ole syytä tehdä sopimusta. Lain esitöiden mukaan säännös koskee lähinnä tapauksia, joissa tilaaja osoittaa selvää ja yleisen elämäkokemuksen mukaan havaittavaa välinpitämättömyyttä siitä, että hänen sopimusosapuolensa ei noudata velvoitteitaan. Kohta voi tulla sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun tilaajan olisi pitänyt alhaisesta sopimushinnasta käsittää, että työtä ei ole mahdollista tarjo-

tulla hinnalla tehdä sopimuksenmukaisen työtuloksen aikaansaamiseksi siten, että sopimusosapuoli työnantajana huolehtii verojen ja työnantajamaksujen asianmukaisesta suorittamisesta, ja että vähimmäispalkat maksetaan kaikille työntekijöille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

Laiminlyöntimaksun suuruutta määrättäessä otetaan huomioon selvitysvelvollisuuden rikkomisen aste, laatu ja laajuus sekä tilaajan ja tämän sopimuspuolen välisen sopimuksen arvo. Laiminlyöntimaksua voidaan alentaa, jos tilaaja on pyrkinyt estämään tai poistamaan laiminlyönnin vaikutuksia. Maksua voidaan toisaalta korottaa, jos tilaajan laiminlyönti on toistuvaa tai suunnitelmallista, tai muuten olosuhteet ovat sellaiset, että laiminlyöntimaksua on syytä korottaa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

Olosuhteiden ja teon vähäisyyden vuoksi voidaan laiminlyöntimaksu joissain tapauksissa jättää kokonaan määräämättä tai määrätä se maksettavaksi vähimmäismäärää pienempänä, jos se katsotaan kohtuulliseksi olosuhteet huomioon ottaen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

Työ- ja elinkeinoministeriö on työnantajavelvoitteiden hallinnollista taakkaa koskevan selvityksen yhteydessä selvittänyt tilaajavastuulain selvitysvelvollisuudesta yrityksille aiheutuvia kustannuksia. Selvityksestä ilmenee, että selvitysten pyytämiseen käytetystä ajasta aiheutuu yrityksille vuositasolla noin 1170 euron suuruinen hallinnollinen kustannus. Samoja kustannuksia on ministeriön toimeksiannosta selvitetty myös mikro- ja pienyritysten osalta. Vastaava kustannus mikroyrityksissä oli 81–972 euroa vuodessa ja pienyrityksissä 25–300 euroa vuodessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

Rakentamistoiminnassa on jo useiden vuosien ajan kehitetty hallinnollisia kustannuksia vähentäviä sähköisiä järjestelmiä, joita tarjoavat kaupalliset toimijat. Järjestelmät tarjoavat yrityksille mahdollisuuden hankkia tilaajavastuulain edellyttämiä tietoja toisista yrityksistä. Esimerkiksi Tilaaajavastuu.fi:n kautta ostettu palvelu maksaa tilaajalle alle 100 euroa vuodessa. Palvelussa on mukana noin 6000 yritystä, mikä käsittää käytännössä suurimman osan alan suurista toimijoista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

Rakennusteollisuus RT ry suosittelee urakoitsijoita liittymään Tilaajavastuu.fi -järjestelmän ylläpitämään Luotettava Kumppani -palveluun, josta tilaajavastuulain edellyttämät tiedot on tarkastettavissa sähköisessä muodossa ja ilmaiseksi. (Rakennusteollisuus 2009b.)

4.4 Työntekijän verotunniste

Eduskunta on hyväksynyt hallituksen esityksen laiksi veronumerosta ja rakennusalan veronumerorekisteristä (Verohallinto 2011b.) Uudistuksessa kaikki Verohallinnon asiakastietokantaan merkityt luonnolliset henkilöt saavat veronumeron.

Uudistus alkaa siten, että Verohallinto toimittaa verokortin yhteydessä veronumerot tiedoksi kaikille ansiotuloa saaville työntekijöille. Veronumeroa tarvitsevat kuitenkin vain rakennustyömaalla työskentelevät työntekijät, joiden on pidettävä esillä kuvallista tunnistekorttia. Heidän on toimitettava verokortissa oleva veronumero työnantajalleen. Rakennusalan työnantaja on voinut myös pyytää työntekijöidensä veronumerot ennakonpidätystietojen suorasiirron yhteydessä viime vuodenvaihteessa. Sen perusteella rakennusalan työntekijät merkitään kesällä 2012 perustettavaan rakennusalan julkiseen veronumerorekisteriin.

Seuraavassa vaiheessa Verohallinto alkaa kirjata tilapäisesti Suomeen töihin tulevia ulkomaalaisia työntekijöitä väestötietojärjestelmään. Näin ulkomaiset työntekijät, joita ei aiemmin ole rekisteröity Suomessa, saavat Verohallinnon kautta henkilötunnuksen. Henkilötunnuksen saadakseen ulkomaalaisen työntekijän on asioitava henkilökohtaisesti Verohallinnossa. Asioinnin yhteydessä Verohallinto kerää verotuksessa tarpeellisia tietoja ja antaa rakennusalan ulkomaalaiselle työntekijälle kuvallisessa tunnisteessa tarvittavan veronumeron.

Kolmannessa vaiheessa, jonka on arvioitu alkavan loppukesällä 2012, avataan julkinen rakennusalan veronumerorekisteri, jonne kerätään kaikki Verohallinnon asiakastietokannassa olevat rakennusalan työntekijätiedot. Verohallinto voi merkitä tietoja rekisteriin omasta aloitteestaan sekä työntekijän, hänen työnantajansa ja työmaan päätoteuttajan pyynnöstä.

Syksyllä 2012 tulee voimaan työturvallisuuslain muutos, joka velvoittaa pitämään työmaalla henkilötunnistetta, johon on merkitty myös veronumero. Ennen työturvallisuuslain muutoksen voimaantuloa aloitetuilla työmailla on kuuden kuukauden siirtymäaika, jonka kuluessa veronumeron sisältävä henkilötunniste voidaan ottaa käyttöön. Muutoksen voimaantulon jälkeen aloitettavilla työmailla veronumeron on oltava merkittynä henkilötunnisteeseen heti työmaan alkaessa.

4.5 Rikosseuraamukset

Tyypillisiä harmaan talouden rikoksia ovat petos, veropetos, kirjanpitorikos, velallisen epärehellisyys ja velallisen petos. Näistä rikoksista enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Jos teot ovat törkeitä, enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Eräissä tilanteissa, kuten törkeässä rahanpesussa ja jos henkilö tuomitaan useasta rikoksesta, on enimmäisrangaistus vieläkin korkeampi. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Rangaistuksen perusvaihtoehdot ovat sakko, yhdyskuntapalvelu sekä ehdollinen ja ehdoton vankeus. Rikoksen julkisoikeudellisiin seuraamuksiin kuuluvat turvaamistoimenpiteen luonteiset menettämisseuraamukset, joista talousrikoksissa keskeisintä on rikoksella saavutetun taloudellisen hyödyn menettäminen valtiolle. Lisäksi yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö on mahdollista tuomita yhteisösakkoon esimerkiksi työrikoksesta tai ympäristörikoksesta. Talousrikosten ja harmaan talouden harjoittamisen seurauksena voidaan määrätä myös liiketoimintakielto. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

4.5.1 Liiketoimintakielto

Liiketoimintakielto on elinkeino-oikeudellinen turvaamistoimenpide, jolla pyritään estämään sopimattoman ja vahingollisen liiketoiminnan jatkaminen sekä ylläpitämään liiketoimintaan kohdistuvaa yleistä luottamusta. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Lailla halutaan suojata erityisesti velkojia, sopimuskumppaneita, julkista taloutta sekä turvata terve ja toimiva taloudellinen kilpailu. Liiketoimintakiellon määrittämisen edellytyksenä on liiketoimintaan liittyvien lakisääteisten velvollisuuksien olennainen laiminlyönti tai sellainen rikollinen menettely, jota ei voida pitää vä-

häisenä. Liiketoimintakiellon tarkoituksena on estää kieltoon määrättyä toimimasta elinkeinotoiminnassa tietyissä vastuullisissa tehtävissä tai asemissa ja jatkamasta näin vahingon aiheuttamista muille elinkeinoelämän toimijoille. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Poliisi tutkii, onko liiketoimintakiellon langettamiselle edellytyksiä, ja yleinen tuomioistuin määrää kiellon syyttäjän vaatimuksesta. Kiellon kesto on vähintään kolme ja enintään seitsemän vuotta. Liiketoimintakiellon rikkomisesta voi seurata rangaistuksena sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Liiketoimintakielto rekisteri on yleiseen käyttöön tarkoitettu rekisteri, josta jokaisella on mahdollisuus tarkistaa, ettei asioi liiketoimintakieltoon määrättyjen, tai sellaisten yritysten, kanssa, joiden vastuullisissa tehtävissä toimii kieltoon määrätty henkilö. Syksyllä 2011 runsaalla tuhannella henkilöllä oli voimassa oleva liiketoimintakielto. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

4.5.2 Rikosprosessi

Harmaaseen talouteen liittyvät rikokset käsitellään samanlaisessa rikosprosessissa kuin muutkin rikokset. Rikosprosessissa on neljä päävaihetta, jotka ovat esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano. Rikosprosessin kuluessa tutkitaan ja ratkaistaan, onko rikosoikeudellista vastuuta syntynyt epäillyn rikoksen johdosta. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Poliisi suorittaa epäillyn rikoksen esitutkinnan ja pyrkii selvittämään syytteen päättämistä varten, mitä on tapahtunut, missä on tapahtunut, ja ketkä ovat asianosaisia. Harmaan talouden tutkinnassa pyritään selvittämään rikollisen toiminnan kokonaisuus, tahallisuus ja suunnitelmallisuus. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Esitutkinnan jälkeen syyteharkinnassa verrataan epäillyn tekoa rikoslain teonkuvaukseen sen selvittämiseksi, täyttyykö tunnusmerkistö, eli onko kyseessä rikos. Lisäksi selvitetään tekijän syyllisyys, eli onko juuri epäilty rikoksen tekijä. Syyte voidaan nostaa, jos on todennäköiset syyt epäillä rikoksen tapahtuneen.

Tuomioistuimissa käsitellyistä rikossyytteistä osa hylätään näyttämättöminä ja osa katsotaan näytetyiksi. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Talousrikosten tutkinta on yleensä hidasta, koska tapauksiin liittyy useita epäiltyjä, osa tekijöistä voi olla ulkomailla ja rikosnimikkeitä saattaa olla monia. (Poliisi 2009.)

4.6 Harmaan talouden selvitysyksikkö

Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä (2010/1207) tuli voimaan vuoden 2011 alussa. Lain mukaan Verohallinnossa on Harmaan talouden selvitysyksikkö, jonka tehtävänä on edistää harmaan talouden torjuntaa tuottamalla ja jakamalla tietoa harmaasta taloudesta ja sen torjunnasta sekä laatia viranomaisille velvoitteidenhoitoselvityksiä eri organisaatioista ja organisaatiohenkilöistä laissa säädettyihin tarkoituksiin. (L 21.12.2010/1207.)

Selvitysyksikkö toimii Verohallinnon pääjohtajan alaisuudessa, ja siinä työskentelevät henkilöt ovat Verohallinnon virkamiehiä. Yksikössä on kaksi toimintaryhmää: tiedontuottamisryhmä ja velvoitteidenhoitoselvitysryhmä, jotka yhdessä johtajan ja muun johtoryhmän kanssa vastaavat yksikön tehtävien hoitamisesta. Henkilökuntaa on rekrytoitu muun muassa poliisin, tullin sekä ulosoton tehtävistä kokemusta omaavista ammattilaisista, joilla on vankka tietämys harmaan talouden ilmenemismuodoista. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011a.)

Harmaan talouden torjunta vaatii eri viranomaisten yhteistyötä. Torjuntaan kuuluvat sekä ennaltaehkäisevät toimet, paljastamis- ja selvittämistoimet sekä harmaan talouden tekijälleen tuottaman taloudellisen hyödyn takaisinsaantia koskevat toimenpiteet. Tällaisia ovat esimerkiksi valvontaviranomaisten tarkastukset, kuten vero- tai tullitarkastukset, ulosoton erikoisperintä tai esitutkintaviranomaisten suorittamat toimenpiteet. Näillä toimenpiteillä selvitetään harmaan talouden rikosten eri tekotapoja ja toimintamalleja. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

Vuoden 2011 aikana Harmaan talouden selvitysyksikkö laati eri viranomaisten pyynnöstä yli kolme tuhatta velvoitteidenhoitoselvitystä. Eniten selvityksiä tilattiin ulosottoviranomaisen, poliisin ja tullin tarpeisiin. Velvoitteidenhoitoselvitys-

pyynnöt ovat lisääntyneet edelleen vuoden 2012 alussa, mutta yksikkö on pystynyt vastaamaan pyyntöihin nopeasti, useimmissa tapauksissa kahden vuorokauden sisällä. Tämä kertoo toiminnan tehokkuudesta ja asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta sekä yksikön jäsenten ammattitaidosta. Uudet toimivaltuudet on otettu tehokkaasti käyttöön, ja toiminnalla on pystytty tukemaan sekä strategista päätöksentekoa, hallitusohjelman hankkeiden toteutumista, että valvontaviranomaisten operatiivista toimintaa. Tulevaisuudessa selvitysyksikön toimintaa aiotaan kehittää edelleen sekä tiedontuottamisen että velvoitteiden hoitoselvitysten alueilla. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2012.)

5 Ehdotuksia toimenpiteiksi harmaan talouden torjuntaan

Harmaan talouden torjunnassa ei voi jäädä polkemaan paikoilleen, sillä epärehelliset toimijat keksivät yhä uusia keinoja välttää lakisääteiset velvollisuutensa. Rahanpesurikokset ja ulkomaisten rikollisliigojen toiminta rakennuslalla ovat valitettava osa nykypäivän harmaan talouden torjuntaa. Entisaikaista kuutamourakointia huomattavasti suuremmat tappiot kansantaloudelle aiheuttavat järjestäytyneen rikollisuuden eri muodot. Lainsäätäjät joutuvatkin jatkuvasti kehittämään uusia keinoja estää harmaan talouden kasvua Suomessa.

Harmaan talouden torjunta on yksi hallituksen kärkihankkeista. Työ- ja elinkeinoministeriön vetovastuulle kuuluvat toimet liittyvät työvoimavaltaisten alojen harmaaseen talouteen ja tilaajavastuulain uudistamiseen. Harmaan talouden torjunta paitsi tuo lisää verotuloja myös tukee laillista yritystoimintaa, turvaa yritysten reilun kilpailun ja vahvistaa työllisyyttä. Harmaan talouden torjunta edellyttää viranomaisten lisäksi myös asiakkaiden ja työntekijöiden aktiivisuutta. (Valtioneuvosto 2012.)

Hallitus antoi kuluvan vuoden tammikuussa periaatepäätöksen tehostetusta harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnasta. Periaatepäätös sisältää toimintaohjelman kolmeksi vuodeksi, ja sen tavoitteena on vähentää harmaata taloutta ja talousrikollisuutta, sekä tukea tervettä ja rehellistä yritystoimintaa. Hallitus haluaa lainsäädäntömuutoksilla ohjata yrityksiä valitsemaan luotettavia ja lakisääteiset velvoitteensa hoitavia yhteistyökumppaneita, ja ottamaan myös itse vastuuta harmaan talouden torjunnasta. Yritysten omavalvontamahdollis-

suuksia kohennetaan, ja samoin työntekijöiden mahdollisuuksia oikeudenmukaisen palkan ja kohtelun saamiseen. Ohjelmassa korostetaan myös kansalaisten omaa vastuuta harmaan talouden torjunnassa. (Valtioneuvosto 2012.)

Hallitus on päättänyt osoittaa talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan vuosittain 20 miljoonan euron erillisen määrärahan. Tällä halutaan turvata viranomaisten resursseja ja lisätä talousrikollisuuteen liittyvää kiinnijäämisriskiä. Hallituskaudella aiotaan toteuttaa myös laaja harmaan talouden vastainen tiedotuskampanja. (Valtioneuvosto 2012.)

Harmaan talouden torjuntaan kuuluu myös yhteiskunnassa vallitseva rakenteellinen toimintaympäristö, joka joko ennaltaehkäisee tai mahdollistaa harmaan talouden harjoittamista. Harmaaseen talouteen voidaan pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi yritysten toimintaa ohjaavilla suosituksilla ja säännöksillä sekä lain-säädäntöä kehittämällä. On myös tärkeää, että rikoksesta seuraa rangaistus ja että rikosseuraamukset ovat riittävät torjuakseen harmaan talouden houkutusta. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011c.)

5.1 Tilaajavastuulain uudistaminen

Tilaajavastuulakia koskevan esityksen mukaisesti tilaajan on rakennusosalalla tulevaisuudessa pyydettävä alihankkijalta tilaajavastuulain mukaiset selvitykset ja todistukset, vaikka sopimusosapuolen toiminta olisi vakiintunutta. Todistus tapaturmavakuutuksesta lisätään selvitettävien asioiden joukkoon. Lain valvontaa tehostetaan ottamalla vakavammissa rikkomuksissa käyttöön korotettu laiminlyöntimaksu, joka olisi vähintään 16 000 euroa ja enintään 50 000 euroa. Hallituksen esitys annetaan kevädistuntokaudella 2012. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012.)

Keväällä 2012 käynnistetään lisäksi työ, jossa selvitetään tilaajavastuulain uudistamistarpeet ja selvitysten pohjalta valmistellaan tarpeelliset ehdotukset. Uudistamistyössä otetaan huomioon muun muassa tilaajan ja aliurakoitsijan vastuun suhde toimialakohtaisesti, laiminlyöntimaksujen korottaminen sekä toistuvien ja tahallisten laiminlyöntien nykyistä voimakkaampi sanktiointi. Ehdotusten pohjaksi tehdään myös selvitys siitä, mitä tilaajavastuun sääntelykeinoja kansainvälisesti on käytössä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012.)

Julkisen sektorin hankintojen tilaajavastuuta halutaan edistää siten, että myös kuntien rakennusurakkasopimuksiin tulee lauseke vähimmäistyöehtojen noudattamisesta. Lisäksi uudistuksessa käsitellään julkisista hankinnoista poissulkemista rakennuslalla eräissä tilanteissa. Hankintasääntelyä uudistetaan parhailaan myös EU:ssa. Direktiiviehdotuksissa tilaajavastuun edistämiseksi lainsäädäntöä tiukennettaisiin siten, että verot ja muut lakisääteiset maksut laiminlyönyt tarjoaja olisi aina suljettava tarjouskilpailusta. Hankintayksikön olisi myös selvittävä, ettei poikkeuksellisen alhainen tarjoushinta perustu tarjoajan lakisääteisten maksujen tai verojen laiminlyöntiin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012.)

5.1.2 Korotettu laiminlyöntimaksu

Työ- ja elinkeinoministeriön tilaajavastuulain muutoksia valmisteleva työryhmä on mietinnössään (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.) pohtinut tilaajavastuulain rikkomisesta annetun laiminlyöntimaksun korottamista. Tällä hetkellä laiminlyöntimaksu on enimmillään 16 000 euroa, ja työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä pitää sitä pelotevaikutukseltaan liian vähäisenä. Tilaajavastuulain mukainen laiminlyöntimaksu voi tulla määrättäväksi kolmessa toisistaan poikkeavassa tilanteessa. Silloin, kun tilaajalle on määrätty laiminlyöntimaksu selvitysvelvollisuuden laiminlyönnistä, on nykyinen tilaajavastuulain laiminlyöntimaksun enimmäismäärä riittävä.

Silloin, kun sopimus kuitenkin tehdään liiketoimintakieltoon tuomitun henkilön kanssa tai tietoisena siitä, ettei sopimuskumppani tule noudattamaan lainsäädäntöä, saattaa olla, että tilaaja pyrkii tahallaan kiertämään lainsäädäntöä ja esimerkiksi teettämään osan urakasta pimeänä työnä. Näissä tapauksissa tilaajan voidaan katsoa ainakin omalta osaltaan edistävän harmaata taloutta, jolloin myös ankarampi sanktio voisi olla paikallaan. Koska suurten urakkasopimusten arvo voi olla jopa miljoonia euroja, on lain rikkomisella huomattavat taloudelliset vaikutukset.

Jotta laiminlyöntimaksu olisi tarpeeksi tehokas vaikutuksiltaan ja oikeassa suhteessa laiminlyönnin merkittävyyteen, tulisi sanktiojärjestelmän koventamista ja

porrastamista harkita siten, että tiettyjen rikkomusten osalta maksu olisi korkeampi.

6 Omaa pohdintaa

Tämän opinnäytetyön kirjoittaminen on ollut reilun vuoden mittainen prosessi, jossa oli välillä pitkiäkin taukoja, jolloin työ ei edistynyt ollenkaan. Joitakin työn alkuvaiheessa keräämiäni tietoja ei voinut lopulta käyttää lainkaan, koska lainsäädäntö oli jo ehtinyt muuttua, ja tieto oli vanhentunutta. Tämä kertoo mielestäni hyvin aiheen ajankohtaisuudesta ja siitä, miten harmaan talouden torjuntaan pyritään aktiivisesti etsimään yhä parempia keinoja kehittämällä lainsäädäntöä ja parantamalla viranomaisyhteistyötä.

Harmaan talouden torjunnasta on hyötyä sekä kansantaloudelle, rakennustoimialalle, rehellisille yrittäjille, rakennusalan ammattilaisille että kuluttajille. Etenkin taloudellisen epävarmuuden ja taantuman aikana on tärkeää saada kerättyä yhteiseen verokassaan mahdollisimman paljon tuloja. Harmaan talouden aiheuttamat mittavat menetykset kansantaloudelle olisi pystyttävä minimoimaan ja sen torjunnasta pitäisi tehdä koko kansan asia, jotta yleinen ilmapiiri muuttuisi rehellisyyttä ja luotettavuutta arvostavaksi.

Viranomaisten toimintamahdollisuuksia pitää parantaa ja ajatella harmaan talouden torjuntaan käytettyjä varoja sijoituksena, eikä kuluna. Viranomaisten välistä tiedonkulkua ja tietojen vaihtoa on syytä vieläkin tehostaa, sekä antaa viranomaisille entistä enemmän oikeuksia valvoa lakien noudattamista yrityselämässä.

Verotulojen ja muiden maksujen oikeudenmukainen ja tasapuolinen kerryttäminen turvaa meidän kaikkien tarvitsemien verovaroilla ylläpidettyjen julkisten palvelujen säilyttämisen ja ylläpitämisen. Epärehellinen ja rikollinen liiketoiminta kerryttää ainoastaan sitä pyörittävien, usein ulkomailla toimivien rikollisten henkilökohtaista varallisuutta. Harmaa talous lisää myös rikollisliigojen mahdollisuuksia toimia Suomessa. Näiden liigojen toimintaan kuuluvat myös huume-kauppa, ihmiskauppa, asekauppa, prostituutio, koronkiskonta ja muut rikollisuu-

den muodot, joiden suosimiseen harmaaseen talouteen osallistuvat ajattelemattomuuttaan sortuvat.

Nykyajan individualismia korostava kulttuuri saa monet ajattelemaan, että ”Eihän se minua koske”, kun kuulee puhuttavan harmaasta taloudesta. Valitettavasti harmaa talous koskee meitä jokaista, jotka tarvitsemme jossain elämämme vaiheessa yhteiskunnan tarjoamia palveluja joko terveydenhuollon, koulutuksen, työttömyysturvan, eläkkeen tai muun itsestään selvänä pitämämme palvelun muodossa.

Harmaan talouden harjoittaja jättää maksamatta ehkä juuri ne veroeurot, joilla sinä olisit päässyt kunnalliseen hammashoittoon tai joilla sinun kotikatusi routavauriot olisi korjattu. Harmaan talouden harjoittaja pääsee kuin koira veräjästä, kun hetkeksi pöytälaatikosta kaivetun rakennusyrityksen huonosti tehdyn työn takia talosi homehtuu asuinkelvottomaksi tai jokin muu epäonnistuu. Rahat kyllä kelpaavat hämärärakentajalle, mutta siihen yhteydenpito huonoimmassa tapauksessa päättyykin. Jos kuitteja tai muita dokumentteja työn sisällöstä tai hinnasta ei ole, on kuluttajaviranomainenkin voimaton, koska kuluttajariitalautakunnan käsittely perustuu kirjalliseen todistusaineistoon eli kuitteihin. Koko yritystä ei välttämättä ole enää olemassakaan, ja työn tekijät ovat hävinneet kuin tuhka tuuleen.

Harmaa talous lisää kuluttajien ja työntekijöiden eriarvoisuutta. Pimeään työn tekijöille maksetaan huonompaa palkkaa, eikä heidän työturvallisuudestaan, eläke- ja sosiaaliturvastaan huolehdita asianmukaisesti. Tämä on omiaan heikentämään rakennusalan arvostusta omaa alaansa harkitsevien nuorten silmissä. Tämän takia rakennusalan koulutuksen kiinnostavuus vähenee, ja ammattikoulutukseen hakeutuu yhä harvempi nuori. Se taas johtaa siihen, että ammattitaitoista työvoimaa ei ole riittävästi saatavilla.

Kierre on valmis, kun rakennuttaja joutuu palkkaamaan epäpätevää, ulkomaista ja huonommilla työehdoilla työskentelemään suostuvaa työvoimaa, jotta pystyisi suoriutumaan urakoistaan. Rakennustyömailla saattaa siten olla täysin toiselle alalle kouluttautuneita työntekijöitä, mutta myös kokonaan koulutusta vailla ole-

via ihmisiä. Työn teko-olosuhteet ja rakentamisessa käytetyt materiaalit eivät välttämättä tuolloin täyty kaikkia turvallisuusmääräyksiä.

Tarjouskilpailuissa harmaan talouden harjoittajat polkevat hintoja ja rehellisen yrittäjän on mahdotonta menestyä kilpailussa tinkimättä omasta voitostaan kohtuuttomasti. Koko rakennusalan kilpailutilanne vääristyy ja tämä johtaa rehellisten yrittäjien konkursseihin ja vetäytymiseen pois liiketoiminnasta. Mielestäni raha ei saisi olla niin suuri tekijä urakoitsijoita valittaessa, vaan muiden tekijöiden pitäisi painottua enemmän. Yksi valintakriteeri uuteen rakennusurakkaan voisi olla urakoitsijan paikallisuus ja paikkakuntalaisten työllistäminen.

Yleisen asenneilmapiirin muuttamiseen tähtäävä kampanja ”Harmaa talous – musta tulevaisuus” on tuonut harmaan talouden entistä enemmän yleiseen tietoisuuteen, ja panostaa etenkin nuorten eli tulevien raksamiesten ja –naisten asenteiden muuttamiseen. Kampanja on syntynyt poliisin, eri ministeriöiden, Tullin, Verohallinnon ja useiden työelämäjärjestöjen yhteistyönä. Eri viranomaisien yhteistyö myös rikosten torjunnassa heikentää harmaan talouden toiminnan edellytyksiä ja tehostaa yhteiskunnan voimavarojen käyttöä. Tilaajavastuutiimin tarkastuksissa paljastuneet laiminlyönnit, joihin oli syyllistynyt viime vuonnakin yli puolet rakennusyrityksistä, kertovat karua kieltään piittaamattomuudesta ja alalla vallitsevista asenteista. Tiedon puutteesta ei ainakaan pitäisi olla kyse, sillä niin hyvin tilaajavastuulain sisältö on varmasti kaikkien alalla toimivien yritysten tiedossa.

Piittaamattomuudesta ja asenneongelmasta kertovat karua kieltään myös ympäristölle aiheutetut haitat. Harmaasta taloudesta koituu myös ympäristövaikutuksia, kun laittomat jätteiden kaatopaikat pilaavat luontoa ja aiheuttavat terveysriskejä myös ihmisille. 80-luvulla uutisoitiin myrkkytynnyreiden upottamisesta Itämereen, eivätkä tämän päivän uutiset ole luonnon kannalta yhtään sen parempia, kun paljastui, että Lokapojat ovat lorottaneet jäteautojensa sisällöt suoraan ojiin ja sadevesiviemäriin ympäri Uuttamaata. Näiden kaatopaikkojen puhdistamisesta ja jätteiden eteenpäin toimittamisesta aiheutuu kustannuksia, jotka jäävät meidän kaikkien maksettavaksi. Luonnon pilaantuminen vaikuttaa myös ihmisten elämänlaatuun ja vähentää saastutetun alueen virkistyskäyttöä.

Harmaan talouden luultavasti paras torjuntakeino on kiinnijäämisen riskin kasvattaminen. Oikeusprosesseja pitäisi saada resursseja lisäämällä nopeutumaan, koska vuosien päästä saatavan rangaistuksen pelotevaikutus on aika pieni. Törkeistä rikoksista annettavien rangaistusten koventaminen ja oikeusprosessin nopeuttaminen lisääisi rangaistusten pelotevaikutusta. Mielestäni olisi myös järkevää keskittää talousrikosten käsittely yhteen tai kahteen hovioikeuteen, jolloin rutiinit ja ammattitaito tapausten käsittelyssä lisääntyisivät ja oikeusprosessit sen ansiosta nopeutuisivat sekä yhdenmukaistuisivat.

Harmaan talouden torjunta on mediassa hyvin esillä, ja uusia torjuntakeinoja kehitetään jatkuvasti. Kun aloitin opinnäytetyön kirjoittamista, oli käännetty arvonlisäverojärjestelmä vasta tulossa rakennusosalalle. Kuluneena vuonna on harmaan talouden torjunnassa menty paljon eteenpäin, mutta paljon on vielä tehtävääkin. Päättäjät ovat onneksi ottaneet asian vakavasti, ja selvityksiä uusien torjuntakeinojen löytämiseksi tehdään usealla eri taholla ministeriöissä ja Verohallinnossa.

Lähteet

Eläketurvakeskus. 2011. Vakuuttamisen valvonta.

<http://www.etk.fi/fi/service/veroviranomainen/314/veroviranomainen>. (Luettu 4.10.2011).

Harmaan talouden selvitysyksikkö. 2011a. Harmaan talouden tilannekuva I/2011. Harmaa talous - valvontatilastoja.

Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011b. Harmaan talouden tilannekuva III/2011. Harmaan talouden valvonta.

Harmaan talouden selvitysyksikkö. 2011c. Harmaan talouden tilannekuva IV/2011. Harmaa talous 2011.

Harmaan talouden selvitysyksikkö. 2012. Harmaan talouden tilannekuva II/2012. Harmaa talous – valvontatilastoja.

HE 41/2010 vp. 2010. Eduskunta. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonnäverolain muuttamisesta ja arvonnäverolain väliaikaisesta muuttamisesta. <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+41/2010&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>. (Luettu 22.8.2011).

Hirvonen M., Lith P. & Walden R. 2010. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2010.

L 21.12.2010/1207. Laki harmaan talouden selvitysyksiköstä. Finlex - ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101207>. (Luettu 10.4.2011).

L 22.12.2006/1233. Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä. Finlex-Ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20061233>. (Luettu 11.3.2011).

Lapin Kansa. 2011. Kovat tuomiot Perämeren kuittikaupasta.

<http://www.lapinkansa.fi/Lappi/1194706723934/artikkeli/kovat+tuomiot+perameren+kuittikaupasta.html>. (Luettu 22.11.2011).

Lith, P. 2010. Rakentamisen harmaa talous.

<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=ub16910101949498&cmd=download>. (Luettu 22.8.2011).

Poliisi. 2009. Talousrikokset etenevät rikosprosessissa hitaasti.

<http://www.polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/PFBD/33168DB847D9D8CAC225757D00518D68?opendocument>. (Luettu 14.10.2011).

Pulkkinen, E. 2012. Mestalla.fi. Harmaan talouden kirous.

<http://www.rakennusliitto.fi/mestalla/?x2876728=5653460>. (Luettu 10.4.2012).

Rakennusteollisuus. 2007. Kuittikauppa.

<http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/K%C3%A4%C3%A4nnetty+ALV/Kuittikauppa/>. (Luettu 10.11.2011).

Rakennusteollisuus. 2009a. Vertailua.

<http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/K%C3%A4%C3%A4nnetty+ALV/Vertailua/>. (Luettu 10.4.2012).

Rakennusteollisuus. 2009b. Luotettavat urakoitsijat torjuvat harmaata taloutta.

<http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Ajankohtaista/Luotettavat+urakoitsijat+torjuvat+harmaata+taloutta/>. (Luettu 25.1.2012).

Suomen Yrittäjät. 2012. Pk-yritysbarometri 1/2012

<http://www.yrittajat.fi/fi-FI/suomenyrittajat/tutkimustoiminta/pk-yritysbarometri-1-2012/>. (Luettu 15.4.2012).

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011. TEM raportteja 31/2011. Tilaajavastuulain rakentamistoimintaa koskevat muutokset – työryhmän mietintö.

http://www.tem.fi/files/31571/TEMraportti_31_2011.pdf. (Luettu 11.4.2012).

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012. Harmaan talouden torjunta.

<http://www.tem.fi/index.phtml?s=4769>. (Luettu 25.1.2012).

Työ- ja elinkeinotoimisto. 2009. Ulkomaalaisen verotus.

http://www.mol.fi/mol/fi/02_tyosuhteet_ja_lait/02_ulkom_suomessa/05_verotus/index.jsp. (Luettu 11.4.2012).

Työsuojelehallinto. 2012. Tilaajavastuulain valvonta.

http://www.tyosuoja.fi/fi/etela_tilaajavastuu. (Luettu 11.3.2012).

Uusi Suomi. 2009. Suomen laajin kuittikauppa: 44 sai vankeutta – korvauksia 5,6 miljoonaa.

<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/58908-suomen-laajin-kuittikauppa-44-sai-vankeutta-korvauksia-56-miljoonaa>. (Luettu 3.10.2011).

Valtioneuvosto. 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös 19.1.2012.

http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/20120119TeHost/VN_peripaeatepaeaeoesehdotus_22.12.2011_2.pdf (Luettu 23.1.2012).

Verohallinto. 2011a. Syventävät vero-ohjeet.

http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Usein_kysyttya/Rakennusalan_kaannetty_arvonlisaverovelv%2815130%29. (Luettu 6.10.2011).

Verohallinto. 2011b. Veronumero - ohje rakennusalan työntekijöille ja työnantajille. http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Ennakkoperinta/Tyontekijat/Veronumero_ohje_rakennusalan_tyontekijo%2820240%29. (Luettu 22.11.2011).